

A magyar nemesség.¹⁾

Mióta az emberiség különböző fajai a polgárisodás bizonyos fokát elérték, megszűnt köztük az egyenlőség. Az erősebb, hatalmasabb emberek, embercsoportok, népek meghódították, alárendeltek helyzetben tartották a gyengébbeket s azok utódait. Az egyenlőség elvei alapján tömörült nemzetek keretén belül a fizikai erő, vitézi tettek, majd a vagyon, észtehetség, szorgalom s más szerencsés körülmények egyeseket s ezek leszármazottait a többiek fölé emelték. Így fejlődött ki a nemesség.

A kínaiaknál évezredekre megy vissza a nemesség eredete. Az ó görögöknél az achai név a nemessel volt azonos. Később a spártai dórok, az athenaei eupatridák törvényekben is gyökerező előjogokkal bírtak. A kiváltságos helyzetet már Aristoteles az öröklött vagyoni és erkölcsi javakra vezeti vissza. Rómában a patriciusokon kívül nobilis jellegűt szereztek azok is, akik, vagy akiknek elődei a curulis aedilis-i hivatalig feljutottak.

A középkorban fejlődött ki Európa nemzetei közt a tulajdonképeni nemesi rend, mely előjogai teljességét csak a közelmúltban vesztette el, vagy adta fel önként, a fejlődés és korszellem szavait megértve (pl. a magyar nemesség).

Míg azonban az anyagi javaknak az utódokra való átörökítése hatályban lesz, addig az elődök nagy és dicső tettei által szerzett nemesi hagyományok is jogosan szállnak át a családok késői tagjaira. Sőt biztosra vehetjük, hogy ha a haladó idők folyama minden privilégiumot elmos is, a származási tradíció mindenkör élni fog a legdemokratikusabb érzelmű szivekben is, mert a kegyelet és a történeti múlt megbecsülése — ami egyáltalában nem ellenkezik az egyének igazságos értékelésével — a finomodó és fejlődő emberi szellemben mindenkör fogékonyságra talál. Ezt azok is érzik, akik be nem vallják, sőt tagadni szeretik.

Amerikában, az egyenlőség hazájában, ahol közjogilag elismert nemesség nincs, azon polgárok kiknek elődei okiratokkal kimutat-

¹⁾ Szerző felolvasta a balassagyarmati Társadalomtudományi Egyesületben.

hatóan már évszázadokkal ezelőtt telepedtek meg az Újvilágban, származásuknál fogva többre tartják magukat az újabbkori bevándorlóknál s azok utódainál.

A francia köztársaságban ujabban divatba jött, hogy a hirneves államférfiak, írók, művészek s más kiválóságok utódai — nagy elődüknek családi és keresztnévét egyesítik s az így előállt összetett családnevet viselik a saját keresztnévük mellett. Így kívánnak elődeikkel büszkélkedni, miáltal a megszüntetett nemességgel azonos elveket juttatnak ujjlag érvényre főképen azok, kik történeti nemes eredet öröklésétől elkéstek.

Az is érdekes tünet, hogy ezen demokratikus államban a nemesi sőt mágnási címek felvétele mód nélkül elszaporodott, mihelyt az azok védelmére, ellenőrzésére szolgáló törvények hatályon kívül helyeztetek. Pedig az egyéni érdemet jutalmazó rendjelek s más kitüntetések továbbra is érvényben maradtak. Pár évvel ezelőtt aztán a francia állam jónak látta helyreállítani — nem ugyan a nemesi intézményt, — hanem a nemesség kormányhatósági igazolását, hogy a visszaéléseknek véget vessen. Ezt szolgálja a nemesi anyakönyvek intézménye is Európa több államában.

A rendiség, melynek alapja az ősi államszervezet korában kizárólag a származás, nálunk mindjárt Szent István és közvetlen utódainak uralkodása idején alakult ki, az egyéni földtulajdon megszilárdulásával kapcsolatosan. A szállásbirtokon megosztott honfoglaló utódokhoz sorakozó újabb adománybirtokosok nálunk nem a király személye, hanem a haza iránt voltak lekötelezve; a mi közjogi felfogásunk szerint az adományt a nemzet érdekében tett szolgálatokért kapták. Így az adományozási jog hazánkban nem vezetett a hűbériség kifejlődésére s egyes nagybirtokosoknak tartományurakká, souverainekké emelésére, mint Nyugaton.

A nemesség magvát természetesen Árpád vitézeinek leszármazói alkották. Tulajdonképen ezek utódait nevezhetjük ma is ősmagyar nemességnek. Hazánk ezeréves vihariban bizony ezek nagyon megritkultak, de — hál' Istennek! — ki nem fogytak. A krónikák és

oklevelek tanúsága szerint a honfoglaló vezérek s ősnemzetségek életfája ma is szép számu családban virágzik. Ezeknél számosabbak azon familiák, melyeknek elődei az okiratokat felülhaladó időkben ismeretlen eredetű, tehát szintén elsőfoglalásu földeket birtak, bárha ősnemzetségből való származásuk nem is tűnik ki az írásokból. A genusok közt is sok az idegen fajta és a többnyire szintén idegen eredetű várjobbágy-nemesítés, tehát szorosabb értelemben ezeket sem számíthatjuk mind az ősmagyar nemesek közé, melyek eszerint ama élő magyar nemességnek legfeljebb 8—10 százalékát teszik. Nemes családaink legnagyobb része királyi adomány, vagy címerlevél által szerezte előjogait, melyekkel azelőtt nem birt.

Régi kutfőink szerint a honfoglaló magyarok utódai valamennyien szabadok, nemesek lettek, t. i. valamely nemhez, nemzetséghez tartoztak, a leigázott őslakókat pedig szolgálkává tették. Ebből a tényből azt a következtetést vonhatnók le, hogy a ma élő magyarok közül csakis a nagyon csekély számu ősnemesek (praenobiles) a tiszta ázsiai fajták s az újabb donációsok és a címerlevelesek, vagy pláne a nemnemesek valamennyien idegen eredetűek. Ezt józan gondolkozással senki sem merné állítani. Hisz a Tisza-Duna vidékén névre, arcra, termetre, lelki tulajdonságokra nézve oly hamisítatlan magyar embereket találunk ezrével és milliójával a parasztok és az armálisták közt is, akikről egész bizonyosan mondhatjuk, hogy ha van is bennük idegen keverék, mégis tulnyomó részben az Ázsiából jött szittyá népeknek utódai azok test és vér szerint, akár csak a Csák, Aba vagy Kaplyon nemzetségbeli ivadékok. Tehát a magyar köznép elődei már az Árpádkori ellenkirályok közötti versengések, a tatár, török dúlások, évszázados háborúskodások alatt elbirtoktalanodva vagy kiestek a nemesek sorából és sokan a birtokosokhoz jobbágyságra, zsellérségre adták magukat s a városi polgárság közé elegyedtek, vagy — ami szintén valószínű — a honfoglalók unokái első királyaink alatt, a földtulajdon kialakulásakor nem jutottak valamennyien földbirtokhoz, mely a középkori nemességnek alapjául szolgált. Jelentékeny számban történt az Árpádok alatt a külföldről betelepült lovagok s más jövevé-

nyek, továbbá a várjobbágyok birtokadomány utján való nemesítése, különösen a Felvidéken. A pusztán címerlevéllel való nemesítés még a vegyesházbeli királyok alatt is nagyon szörvénys volt, illetve ez időtájban még rendszerint azok kaptak címert, kik már azelőtt is nemesek voltak. Viszont a Habsburgi uralkodók alatt kiadott nagyszámu armálistának, mintegy 90 százaléka új nemesítést tartalmazott. Mig azonban III. Károlyig tulnyomó részben a tiszta magyar eredetű polgárság és jobbágyság szerezte meg legtöbbször vérrel, ritkábban arannyal a nemesi privilégiumot: a szatmári béke után gondja volt rá az uralkodóháznak, hogy a kuruclelkü sovíniszta magyar nemesség ellensúlyozására a haza területén lakó idegen s velünk szemben sokszor ellenséges érzületű elemek jussanak be tekintélyes számmal a kiváltságos osztály soraiba. Így állították ki tömegesen a kutyabőrre a határőrvidéki horvát, osztrák katonaság, rác, örmény, sváb, görög kalmárok, városi előljárók, iparosok, korcsmárosok, sertésstenyésztők, urasági alkalmazottak számára, akik az ujszerzeményi bizottságtól jó áron megvásárolták a török hódoltság alól felszabadult birtokokat, melyekkel egyuttal nemesség, címer s rendszerint előnév adományozása is járt. Az indigenátus nagymérvű osztogatása pedig főként a mágnásokat igyekezett elnyomni s osztrákká átidomítani. A magyar faj beolvasztó erejének kell tulajdonítanunk, hogy az idegen eredetű délvidéki nemesség is hamar hozzánk hasonult s már 48 előtt legnagyobb részben az államfentartó szinmagyar nemességgel azonos volt értelemben és politikai felfogásban.

A Verbőczytől hangoztatott, közjogilag egységes és azonos nemesség csak elvileg volt ilyen. A vagyon, az udvari és országos főtisztviségek már elejétől fogva megbillentették az egyenlőség mérlegét, még mielőtt az örökös főnemesi címek kialakultak s az országgyűlés a főrendek és köznemesek táblájára szakadt volna 1608-ban.

Nálunk a hercegi cím eredetileg a királyi származásra, a grófság a szabadispánságokra s a báróság az udvari főhivatalokra vezethető vissza. Ez örökletessé vált főrendi címek a Habsburgok alatt vettek nálunk nagyobb el-

terjedést. A bárói rangot csak a 17-ik század végén kezdték feltüntetni nevük mellett a jogosítottak, addig csak a nagyságos (magnificus) címmel jelölték ezen magasabb rendiséget. Míg a vörös viasszal való pecsételés (a 17-ik század közepe előtt) nem volt általánosan megengedve, ezen vörös pecsét jogának királyi adományozása is egyenlő volt a bárósítással. Több régi családnak (pl. a Sennyeyeknek) bárósága csak ezen pecsételés adományán alapul, míg más családok (pl. a Szemerék egyik ága) soha nem használták az őket ilyen alapon megillető bárói címet.

1885. előtt az érdemrendek is jogot adtak nagyobb rangok, főnemesi címek kérelmezésére. Így a m. kir. Szent István-rend nagykeresztjének tulajdonosai a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot, a rend kommandátorai a grófi rangra emelést, a rend kiskeresztesei pedig a báróságot kérhették a királytól, a díjak elengedése mellett. Az osztrák Lipót-rend I-ső osztályával szintén a titkos tanácsosi méltóság, a II-ik osztályával a bárói, a III-ik osztályával pedig a lovagi rang járt. Az I-ső osztályú Vaskorona-renddel a titkos tanácsosságra, a II-ik osztályúval a báróságra, a III-ik osztályúval a nemesi cím adományozására lehetett igényt emelni. A rendek alapszabályainak e rangemelésekre vonatkozó rendelkezéseit egy 1884. július 18-án kelt legfelsőbb kézirat felfüggesztette. A katonai Mária Terézia-renddel a báróság jár ma is. Ugyazintén érvényben van az az 1757-ben kelt legfelsőbb rendelkezés is, mely szerint a katonatisztek 40 évi, vagy ha csatában is részt vettek, 30 évi csapatszolgálat után nemességet kérhetnek.

Előkelő köznemes családaink közül számosan megkapták régebben is ezen magas rendjeleket, azonban kevesen vették igénybe a velük járó rangemelési jogot.

A főnemesség és arisztokrácia fogalma nem fedik egymást teljesen, mert akárhány előkelő köznemes is tagja az arisztokráciának, amit igen sok bárócsaládról nem lehet mondani. Szemere Miklós e tekintetben így disztigvál: „akiknek elei kitűntek a haza és király becsületesei szolgálatában, azok mondhatják magukat Magyarországon a hagyomány nyomán és jussán születésre arisztokratáknak és senki

más. Az arisztokráciát nem a zsebben és a cimben kell keresni, mert ott meg nem találják, ami a szívben és a lélekben honol“. Továbbá „bárót, grófot, főrendet és nemest csinálhat a király tucatszám, de arisztokratát egy emberfiát sem; ezt szüli egyedül a történelem.“¹⁾

A régi nemesek hagyományos királytisztületénél fogva azonban az új nemesítésekre vonatkozó felségintézkedés teljes tisztelettel fogadtatik, annál is inkább, mert legtöbbször ma is az igaz érdem, a munka, a nemzet szellemi fejlesztése, az emberiség javának előbbre vitele jutalmaztatik meg általa. A jutalom ösztönöz másokat is nagy tettek véghezvitelére, a közjó előmozdítására, s amellet szervezesebb érintkezésbe hozza a jutalmazottakat a nemzet testével. Legfeljebb az ősi történelmi nevek felújítása s akár nemességgel, akár anélkül való felvétele kelt néha visszatetszést. Ez a divat különösen a franciáknál, Napoleon új arisztokráciája körében ment tulzásba.

Midőn vegyesházbeli királyaink alatt a családnevek nálunk meghonosultak, a nemesek rendszerint a birtokuk után nevezték magukat. Azelőtt csak a személyneveket viselték, melyek legtöbbje ősmagyar hangzásu volt még az Árpád-korban, — később szorították ki ezeket a papok s hozták divatba a bibliai zsidó, görög keresztneveket, míg pl. a germánok jobban ragaszkodtak továbbra is nemzeti neveikhez. Nálunk az oklevelekben a személyek pontosabb megjelölése végett rendszerint az apja nevét is felemlítették az illetőnek (pl. Apor fia Dezső). Az előkelőbbek (ritkábban a jobbágyok is) valamely emlékezetesebb ősiük nevének feltüntetésével „de genere . . .“ irták gyakran magukat. Így jelölték főképen az összetartozást. Az előnevek később jöttek divatba. Míg cimere minden armálistának volt, előneve az 1848 előtti nemesség csak mintegy 20—30 százalékának, leginkább az adományos birtokosoknak. Ennek használata a magyar jogban eleitől fogva nem volt korlátozva, mert hisz azt nem tekintették dekórumnak, hanem legtöbbször a birtokot, némelykor — különösen az erdélyi fejedelmek armálisáiban — a származási vagy lakóhelyt jelezték vele, sokszor

¹⁾ A gentry. 1912.

pedig társnévként (alias) vagy ragadványnévként (abusive) viselték. A Habsburgi királyok régebbi keletű, nemesítő okleveleiben ritkán fordul elő prédikátum, mert a nemességet kérvényezők még akkor nem fektettek az előnévre is súlyt. Így bizonyosak lehetünk felőle, hogy akiknek ma a nemességük mellett nincs előnevük, azok legtöbbje régi armalista eredetű. III. Károly 1727. augusztus 1-én kelt rendeletében a jövőre nézve az előnevet is uralkodói adomány tárgyává tette, nyugateurópai mintára s talán a kincstári újabb járulékokra való tekintettel is. Ezen újabban is megerősített rendelet szerint az előnév, amennyiben nem volt külön felségadományozás tárgya, azon esetben igazolható, ha azt a család már 1727. előtt is közokiratban használta.

Míg régebben többféleképen, ugymint királyi birtokadomány, címerlevél, örökbefogadás, fiusítás és ünnepélyes honfiusítás útján lehetett új nemességet szerezni, ma csupán a nemeslevél s ritka esetben az örökbefogadás útján való nemesítés van érvényben. A Verböczy „primae nonus“-ában foglalt sarkalatos nemesi jogok is ma már ugyiszólván csak a pusztá cimmé zsugorodtak össze.

A nemességért írásos kérvényt kellett mindenkor benyújtani, mely a címertervezetet is tartalmazta. Ezt a vármegye, várkapitány, vagy más előljáró, némelykor három királyi tanácsos, de gyakran egy-két befolyásos főúr támogatta, mint protector vagy commendator, kiknek nevét olykor fel is jegyezték a kiállított nemeslevél behajtott alsó részén (plicatura), a szövegtől különállóan.

1848 előtt a nemesi bizonyítvány kiállítása közgyűlési határozattal történt. A vármegye egyik tisztviselője (rendszerint a szolgabíró s a mellette levő esküdt) csak a nemesi jogok gyakorlását s a jobbágyi terhektől való mentességet igazolhatta, ma a vármegye alispánja — mint elsőfoku nemesi hatóság — közgyűlés közbejötté nélkül ad ki nemesség és előnév igazolásáról szóló hatósági bizonyítványt.¹⁾

Cimert a 68573/1899. sz. belügyminiszteri rendelet értelmében már csakis kormányhatósági uton lehet igazoltatni, tekintettel arra,

¹⁾ A 48. utáni provizórium alatt e jogot a tisztiszék gyakorolta.

hogy némely családoknak más-más vármegyékben elterjedt ágai gyakran különböző címereket használtak pecséteiken.

A címerek adományozása nálunk Zsigmond király alatt vett nagyobb lendületet,¹⁾ az akkori fényes tornajátékokkal kapcsolatban.

Sok régi birtokadományos család a címerét nem tudja királyi adományozásra visszavezetni. De ha önként vették is fel, az évszázados használat folytán jogot szereztek rá. Az 1848. előtt három családtag által különböző időben használt azonos címerpecsétnek felterjesztésére, a jogszerző gyakorlat folytán a belügyminiszter igazolni szokta a címerhasználat jogosultságát, ha a címeradományozásról szóló királyi okirat nincs is meg.

Nálunk a címerek nagyobb részében harci eszközök, erőt, bátorságot szimbolizáló állatok, csatajelenetek láthatók, ami évszázados véres küzdelmeinkben leli magyarázatát; armálisleveleink jelentős mennyiségét a királyi várőrségek (praesidium-ok) vitézei kapták, akiknek legtöbb alkalmuk volt — különösen a törökök ellenében — kitüntetni magukat.

A címernek külföldön, hol pl. Angliában adót is fizetnek utána, nagyobb becse van, s nagyobb súlyt helyeznek annak precíz igazoltatására.

A heraldika és genealogia művelése újabb időben hazánkban is fellendült. Teljesen hiánytalan címeres könyvet s országos családtörténeti teljes monografiát nálunk addig nehezen lehetne összeállítani, míg a hazai köz- (különösen hiteleshelyi) és magánlevéltárak anyagát állami intézkedés folytán át nem vizsgálják és fel nem dolgozzák, s míg nem bocsátanak ki országszerte felhívást, hogy a családoknál sok ezer számra lappangó s az idő és elemek rombolásának kitétt régi nemesleveleket lemásolás végett — esetleg bizonyos állami jutalomdíj ígérete mellett — nyujtsák be rövid időre az illetékes vármegyék levéltáraihoz, vagy az Országos Levéltárhoz. Jelentős intézkedés: a törvényhatósági levéltáraknak állami felügyelet alá helyezése, ami a közigazgatás államosításával karöltve már a közeljövőben megtörténik. A következő nagy lépés lenne a kerületi állami

¹⁾ Csoma József: A magyar heraldika korszakai. 1913.

levéltárak létesítése, hová a vármegyék, városok s más közintézmények régi irásgyűjteményei, a ma még nagyjából hozzáférhetetlen és kiaknázatlan káptalani és konventi levéltárak is — a tulajdonjog meghagyásával — beosztandók lennének, amint a fejlettebb közigazgatással rendelkező nyugati államokban is láthatjuk.¹⁾ Ezzel kapcsolatban időszerű lesz a vidéki múzeumok levéltári anyagának szakértő kezelés alá helyezése s a tudományok számára leendő értékesítése is, hogy a ma még több helyen tapasztalható elmaradott viszonyok megszűnjenek.

A magyar nemesség adományozása mindenkor a közérdemek jutalmának, az erények megkoszoruzásának (laurea virtutis) tekintett, akár harci vitézséggel, akár szellemi munkával vagy bármiként szerzett érdem volt is az alapja. A forrására nézve egységes nemesség keretein belül — mint más nemzeteknél — nálunk is bizonyos viszonylatok álltak elő és jellegek alakultak ki nemcsak a származási és vagyoni, hanem területi körülményeknél fogva is. Az egyes vármegyék szerint híreseik még napjainkban is a sárosi, szabolcsi, bihari, nógrádi, somogyi, bácskai, erdélyi nemesek. Sok megye családai közt nagy az összetartás és tesvériség, ami dicsérendő dolog. Az előkelő állású sárosi nemes a nyilvános társas érintkezésben sem igen érezteti fölényét az elszegényedett és kishivatalu földijével szemben. Mikszáth Kálmán szokatlannak s visszásnak találta ezen apró gentryk allűrjeit s alaposan ki is figurázta őket A gavallérokban.

Régi családaink közül ma már kevés lakik és bír a név- és előnévadó ősi helységében, melynek földje pedig örökké affectionális értékkel bírhat előtte. Sokan csak temetkezni járnak haza az ősi kriptába. Ha régi családaink virágoznak is, de megfogyatkoznak minden vidéken a gyökeres familiák, értvén ezen megjelölés alatt azon családokat, melyek ugyanazon községben vagy legalább vármegyében egyfolytában évszázadokon át birtokolnak. Napjainkban midőn a közigatási tisztviselők sem lesznek örökké vármegyéikhez kötve, egy családtagnak is többször változik a lakóhelye, annál inkább

¹⁾ Dr. Alapi Gyula: Elnöki jelentés. Levéltárosok Lapja, 1913. 97. l.

a nemzedékekből álló családnak. Ingatlanok szerzését pedig rendszerint a lakóhely irányítja.

Nemes családaink, kik az 1848-iki eseményi felbuzdulásban a nemességnek minden előjogáról, külső ismérvéről, sokan még a nevükbeli y-ról is lemondtak, néhány évtized múlva arra ébredtek fel, hogy az ősi udvarház- és fekvőségek is gyors egymásutánban eltűnnek fejük fölül és lábuk alól. Élelmesebbé vált vetélytársaik példája s a szomorú tapasztalat összetartásra, önvédelmi szervezkedésre bírta nemes urainkat is.

Concha Győző tanulmányában¹⁾ foglalta össze az u. n. magyar középosztály s az új földesurak közt a 80-as években megindult küzdelem irodalmát és eseményeit, melyek közé számítható az Országos Casino megalakulása (1883.), külön földmivelésügyi minisztérium felállítása (1889.), egyesületek s a közelmúltban gróf Pálffy Jánosnak a középosztály fiai számára tett több milliós iskolai alapítványa (1907.)

Pár évtized óta a „gentry“ gyűjtőnévvel szokták nálunk jelölni a 48 előtt közhivatalt viselt, birtokos nemes családok zöméből álló osztályt, melynek köre ujabban kissé tágulni kezd. A „gentry“ szó és fogalom a tulajdonképeni hazájában, Angolországban más értelmű, mint nálunk; ott nem a születési minőséget, hanem a társadalmi hovatartozást jelölik vele. Az is igaz, hogy ott a nemesség is más természetű, mint nálunk s Európa többi országában, ott a nobilitynek csupán elsőszülött tagjai öröklik a nemes címet a családi birtokkal. A főrendi családok másod-, harmadszülött fiainak leszármazói már nem számítatnak a nemességhez, hanem a gentryhez, amely osztályba tartoznak a származásra való tekintet nélkül a társadalom mindazon külömb minőségű elemei, melyeknek kedvezőbb anyagi helyzete lehetővé teszi a magasabb szellemi, erkölcsi és műveltségi élet kifejlődését. Az egész művelt középosztályt magában foglaló angol gentry nemzeti jellegénél, vagyonánál s intellektualitásánál fogva természetesen irányító befolyással van Anglia közéletére.

Társadalmi iróink megállapítása szerint a magyar gentry fogalom alá oly előkelő családbeliek sorolhatók, kiknek apai ősei legalább

¹⁾ A gentry. Budapesti Szemle 1910. I. és 173. l.

egy-két század óta nemesek s akik állás, vagyon, rokoni összeköttetés és társasági helyzetnél fogva tudtával is vannak az ezen osztályhoz való tartozásuknak. A gentrynek tisztséget viselő tagjai rendszerint a vármegyéknél, egyes minisztériumokban, diplomáciánál vannak alkalmazva, és e hivatalokra is rányomták a gentry-jelleget, noha az nem mind a gentryhez számít, aki velük együtt hivataloskodik. Állásaikat nem igen használják ki vagyonszerzésre, sőt gyakran ráfizetnek.

A hadseregnél a lovas ezredek kedvelik. A gentry-világfelfogás jellemvonásai: konzervativizmus a politikában, agrarizmus a gazdasági, gavallérság és exkluzivitás a társadalmi életben.¹⁾ A gentry „Nobilitas obligat“ ezt hirdeti a példaszó ideális értelemben „a lovagi intézmények modern alakja“, mint Concha mondja. A régi lovagias eszmekörből nőtt ki s kiváltságok nélkül is a haza erősítésére, a magyar szellem fentartására kívánja hasznosítani az öröklött nemes hagyományokat. Viselkedésében — valódi noblemanként — a legszigorubb korrektség, jó modor, előzékenység lefelé is, gavallérság (különösen nőekkel szemben), az igazi nagyságok, tekintélyek megbecsülése ugyszintén erős önértettség karakterizálja, de a meggazdagodott parvenüket jellemző gög és fenhéjazás távol áll tőle, épügy, mint a vérbeli arisztokratától. (Kivétel mindenütt van, de az a típus, ez az ideál.) Önértetét épen szív- és jellembeli tulajdonainak ismerete, egyenes gondolkozása emeli, melyekkel magát a közönséges embereknél különbnek tartja, de amelyeket másokban is felismerve époly nagyrabecsül. A finoman differenciálódott gentry-jelleg, különösen felvidéki családainknál van kialakulva. A magyar gentry társadalmi függetlenségre törekszik s legjobban érzi magát a hozzája hasonló környezetben. Fölfelé sem kapaszkodik. Régi nemes családaink igen ritkán kérnek főnemesítést napjainkban is. Kamarásságot, mely a születéssel szerzett rangigényt dokumentálja, gyakrabban kieszközölnek. Régi mágnás családainkat respektálják; nem kívánkoznak soraikba elegyedni, de magas válaszfalat nem ismernek köztük s maguk között. Természetes is, mert hisz számos gentry-családnak él vagy

¹⁾ Szücsi István. A gentry. Turul, 1910., 181. l.

élt mágnás-ága is, elődeik közül többen megszerzhették volna s talán maguk is kieszközölhetnék a főnemesi címet s emellett évszázadokon át többszörös rokonsági kapcsolat is fűzi őket az arisztokráciához, mely az ő vérükből való vér.

Kiváló jogászaink, szociológusaink, mint Tisza István gróf, Berzeviczy, Beksics, Láng, Grosschmied, Concha egyaránt elismerik az ősi magyar elem képességeit, hivatottságát, nagy politikai értékét, nem hallgatván el gyengeségeit sem, mint pl. könnyelműségét a vagyon megőrzése tekintetében, mulató hajlamait, a tétlenség, könnyü élet kedvelését, mely hibákat inkább annak a már kiháló generációnak lehet felróni, mely még a régi világfelfogás levegőjében, az ősi kuriában kényelemben nevelkedett s amelynek kárán tanult már a mai nemzedék. Klerikális velleitások ma már csak kisebb csoportokra szorítkoznak s tűnőben vannak.

A magyar gentry jövőjére nézve hátrányosnak látszik, hogy a társadalmi capillaritásnak híjával van. Exkluzivitása távoltartja a vagyon, tudomány, irodalom, művészet sok más olyan képviselőjét s a társadalom igen sok más értékes tagját, kiknek megnyerése nagyban erősítené pozícióját s akik — mellőztetvén — ellene szegődnek. Azért nemcsak a társadalombontó destruktív elemeknek lesz állandó cél-táblája, hanem a tehetős, művelt polgárságból is gyakran idegenkedést vált ki. A vérbeli középnemesség a soraiban állandóan fogyatkozik, mivel a sors változatossága folytán egy bizonyos százaléka a társadalom alsóbb rétegeibe merül el. Legtermészetesebb mellékiegészítője az eszményeiben vele nagyobb részt azonos régi kisebb nemességnek feltörekvő s állás vagy rokoni körülményeinél fogva velük társasági viszonyba jutott, disztíngvált elemeiből kerül ki. A mienktől különböző jellegű, de életerős és nyomatékos angol gentry, melynek magvát szintén a nemes eredetű ősfamiliák alkotják, hathatós példát nyújt a magyar gentrynk is, megjelölve előtte a jövő fejlődés útját, midőn létérdekből kibővíti a mostani kereteket s körébe vonja a mai ugynevezett gentry-foglalkozásokon kívül álló mindazon kívánatosnak mutakozó, magasabb társadalmi elemeket, melyek érzés, izlés, eszmények tekintetében

hozzájuk hasonulni, átídomulni alkalmasak. A nagy és életerős művelt társadalom testvéries megszilárdulása a nemzetnek hatalmas előnyére lesz. Az alsóbb osztályokat is közelébb hozza a megértés, béke, a közös nemzeti célok felé törekvés útján. S erre van szüksége az idegen népek közt elszigetelten élő, önmaga véréből táplálkozó magyar nemzetnek. A haladás e tekintetben jelentékenyen észrevehető, különösen a nagyobb városok előhaladó, modern közéletében. Itt azonban az a hátrány, mutatkozik sok helyen, hogy a gyökeres magyar családok csekélyebb arányszáma miatt a nemzeti jelleg nem eléggé domborodik ki.

Sokat várhatunk a nemzetközi szociáldemokrata eszméktől távol álló, józan, takarékos magyar köznéptől, melynél viszont azt róhatjuk fel, hogy kulturszükséglete még ezidőszert is vajmi kevés s így a közművelődés

és haladás különféle tényezőihez való anyagi hozzájárulás tekintetében nagyon is fukar.

Bármint alakuljon a jövő társadalom helyzete, a tiszta magyarság zömét alkotó történeti nemességet elnyomni, hagyományait kigunyolni, kiölni: sohanem fog jól felfogott érdekében állni a haza területén békésen boldoguló egyik társadalmi osztálynak, nemzetiségnek vagy felekezetnek sem. Ez megboszná magát magán a hazán. A természetben láttuk, hogy amely vidéken a pillanatnyi üzleti érdek kiirtotta az őserdők hatalmas vén fáit, melyek erős, mély gyökereikkel megkötötték volt a televényt: ott talált a közelmúltban legkevesebb ellenállásra az elemek romboló hatalma, ott lepte, sodorta el az egész máramarosi, erdélyi talajt rémes hullámaival a pusztító áradás.

Miskolczy-Simon János.

Nemesség igazolás Nyitra vármegyében 1754|55-ben.

Hadik. Hadik István Vágújhelyen, fiai János, Ignác, Ferenc és László, hivatkozik a 60 évet felül haladó régi nemesi összeírásokra, amelyekben Hadik Mihály benfoglaltatik, ennek fia az esedező István, amit a becsatolt keresztlevéllel igazol, mely szerint Hadik István néhai Hadik Mihály és Jabloniczky Julianna fia 1702. szeptember 24. Vágújhelyen született. Ennélfogva kétségtelen nemesnek ismerték el. I. 335. és III. 234.

Hagara. Hagara János Szelőcén, fiai József és Ferenc és ennek fiai József és Ferenc, és mostoha testvére István bemutatta Túróc vármegyének Hagara István és testvérei részére 1670. kiadott nemesi bizonyítványát, mely szerint tisztelendő és nemes Hagara Zachariás bemutatta Lipót királynak függő és titkos pecsétjével ellátott, említett Hagara Zachariás, neje Teszáczy Katalin, gyermekei Mátyás, János, Zachariás, Sámuel, Pál, Elek, Mária és Katalin, és testvére István részére 1660. október 16. adományozott armálisát amelyet ugyanott ki is hirdettek és a kihirdetésről a fenti testimoniálist kapták. Hogy ezen Istvánnak a fia Ádám, azt egy 1692. május 19. kelt fassionalis levéllel igazolta, amelyből kitűnik, hogy Jókuthy Katalin, néhai

Jókuthy András leánya, Maszlak Ferenc neje anyai részét sógorának Hagara Ádámnak, Hagara István fiának és nejének, saját nővérének Jókuthy Annának engedte át; ezen Istvánnak a fia pedig az esedező Hagara János, azt a Dezser (Trencsén m.) községi nemesek 1715. június 2. kelt bizonyítvánnyal igazolták. Ezek alapján kétségtelen nemességüket elismerték. II. 158. és V. 57.

Hajóssy. Hajóssy Márton, Istvánnak a fia, Kopcsánban, fiai László, János, Pál és Antal, emberemlékezet óta a nemesség folytonos használatában lévén és leszármazásukat igazolandók hivatkoznak a legrégebb nemesi összeírásokra és ezen indokok alapján nemességük használatában meghagyattak. II. 623. VII. 6.

Hajóssy. Hajóssy György, Menyhért fia, aki néhai György fia Egbellen, és kiskoru fia Mihály szintén a fenti indokok alapján nemes. I. 451. és VII. 44.

Hajóssy. Hajóssy György, Szönyben, Komárom vármegyében, kiskoru fiai István, Imre, Márton, Mihály, Menyhért és János nemességét igazolandó állítja, hogy ő Istvánnak a fia, és néhai Menyhért unokája, és ezt egy 1756. március 5. Szenicen kelt tanuvallomással igazolta, Menyhért pedig előfordul a rég,